

Artiklar, språkexempel
och övningar

Våra grannspråk i Skandinavien

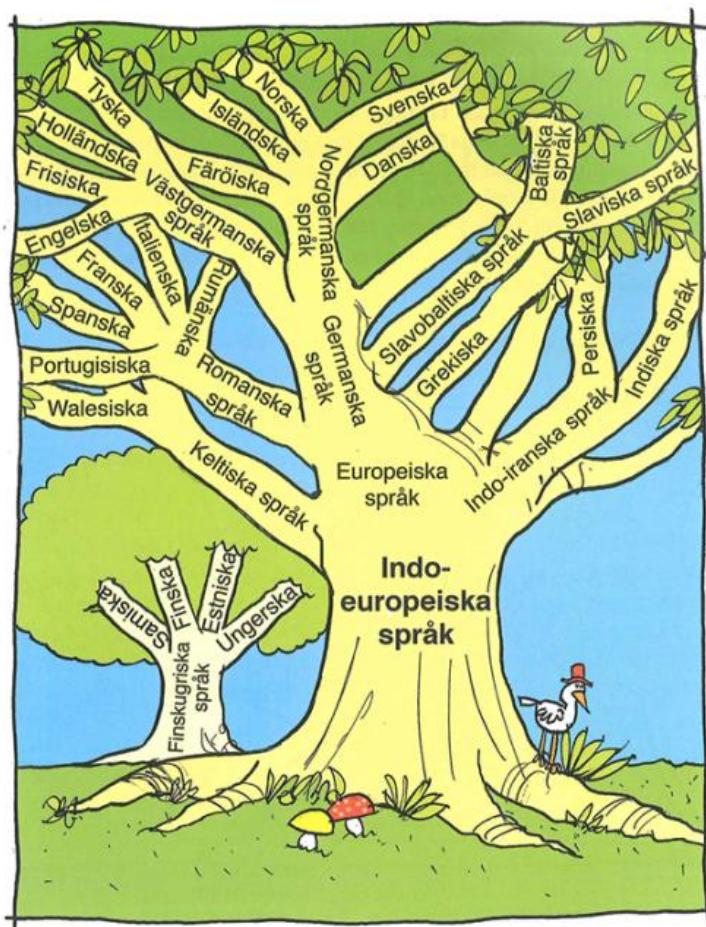
Innehåll

Språkgrannar i Skandinavien.....	1
Snabbkurs i norska	3
Övning: Gissa betydelsen!.....	5
Övning: Norsk tv-guide	6
Övning: Eg er her.....	7
Danska allt svårare för svenskar och norrmän	8
Norrmän är bäst på skandinaviska språk.....	9
Dansk språkförbistring	11
Youtuber Sandra Thoen om lockdown og ensomhet: – Sliter helt klart på psyken	15
Kort om danska	17
Övning: Jämför de nordiska språken	20
Övning: Ordspråk	22
Den lille pige med svovlstikkerne	23

Språkgrannar i Skandinavien

Från läromedlet Svenska impulser 2

Här uppe i vår del av världen talas ***De nordiska språken***. Dessa är danska, svenska, norska, färöiska och isländska. Dessa fem språk är nära släkt med varandra och har alltså stora likheter. Men finska då? Finland ligger väl också i Norden? Ja, det stämmer, men finskan skiljer sig från dessa fem genom att det inte alls är släkt med något av dessa. Faktum är att finskan inte ens finns med på samma språkträd!

Tillsammans med danska och norska räknas svenska som ett skandinaviskt språk. Dessa tillhör den nordgermanska grenen av det indoeuropeiska språkträdet du ser här till vänster. (Finskan hittar du som en gren på ett helt annat språkträd).

Skandinavien omfattar Sverige, Danmark och Norge och är en term som framför allt används för den kulturella och språkliga gemenskap som dessa tre länder delar. Sammanlagt talar cirka 20 miljoner svenska, danska och norska.

Även om likheterna är stora mellan de tre språken upplever många ändå att det är svårt att förstå sina skandinaviska grannar. Undersökningar visar att de som **förstår mest** av grannspråken är **norrmännen**, medan de som **förstår minst** är **svenskar**. Att **norrmännen** är de som har lättast att förstå de andra skandinaviska språken har **delvis historiska förklaringar**. Geografiskt ligger Norge närmare Sverige, vilket gör att **norskt och svenska uttal** ligger ganska **nära varandra**. De som brukar ha allra svårast att förstå varandra är **danskar och svenskar**.

Norge var i flera hundra år en del av Danmark och norskan har därför stora delar av ordförrådet gemensamt med Danmark. Man räknades visserligen som ett eget land, men alla politiska beslut styrdes från Köpenhamn under den här tiden. 1814 blev Norge fritt från Danmark. Detta innebar dock inte att landet blev helt och hållt självständigt utan i stället fick man Sverige som herrar. Detta varade ända fram till 1905 då de två länderna slutligen skildes åt och Norge äntligen blev en egen nation med eget självbestämmande.

Under 1800-talet började längtan efter en riktig norsk identitet växa sig starkare. En del i detta var jakten på den ”riktiga” norskan. Rötter som sträckte sig långt tillbaka i tiden – före den danska ockupationen. I den grundlag som man författade då man blivit fria från danskarna uttryckte man bland annat att språket i Norge ska vara norskt. Så hur gjorde man då för att skapa/återskapa detta egna språk?

Till att börja med sökte man på den norska landsbygden. De gamla dialekterna och talspråket ute i skogarna och byarna på landet ansågs som mer genuina. Mer äkta än det språk som talades bland de rika välutbildade människorna i de större städerna. Här tyckte man sig kunna se den riktiga norska kulturen - folksjälen. Oförstörd av den danska överheten. Detta blev grunden till det som kom att kallas ”Nynorska”

Samtidigt ska man komma ihåg att de tre skandinaviska språken faktiskt är så lika varandra att de skulle kunna kallas dialekter av samma språk, vilket de historiskt sett också är. Den språkgemenskap som finns i Skandinavien är ovanlig – här kan 20 miljoner människor i tre länder kommunicera med varandra utan att behöva lämna sina modersmål. Det som däremot krävs är att man är beredd på att uttalet är annorlunda och att stavningsreglerna skiljer sig åt en del. Det kan även vara en god ide att lära sig några specifika ord – de där lömska orden som ser likadana ut men har helt olika betydelser.

Snabbkurs i norska

Norskans två skriftspråk

Norskan har två officiella skriftspråk, **bokmål** och **nynorska**. Bokmål är starkt påverkat av det danska skriftspråket, medan nynorska skapades under 1800-talet med utgångspunkt i de gamla norska dialekterna. Syftet med nynorska var att bygga upp ett norskt skriftspråk utan inflytande från danskans.

Nynorskan skapades av en man som hette **Ivar Aasen** som reste runt i Norge och studerade dialekterna. En tanke var att **det nya skriftspråket** skulle ligga så **nära det talade språket** som möjligt. Det var även viktigt att **flera olika norska dialekter fanns representerade**. Hans arbete ledde fram till en **stavningsreform 1905**. Det år som Norge och Sverige skildes åt i unionsupplösningen.

De **praktiska problemen** med att ha **två officiella skriftspråk** har lett till att **vissa reformer** genomförts som gjort att språken närmat sig varandra. Bokmål är dock det dominerande skriftspråket i skolorna och i media.

Det finns naturligtvis flera skillnader mellan dessa båda varianter. Om man ska peka på två **fenomen som är typiska för bokmål** så är det del någonting man kallar **"substantivsjukan"**. Detta innebär helt enkelt att man använder substantiv i hög grad för att bygga en mening där man annars hade kunnat använda sig av verb. **Ett exempel** är meningen "Jag känner glädje över hans seger". Man använder alltså substantiven **glädje** och **seger** istället för att använda verben "Jag **gläds** åt att han **vann**".

Ett annat exempel är **"efterställt egendomspronomen"**. (Min, din, hans hennes, dess och så vidare) Det innebär att ett egendomspronomen (possessivt pronom) ställs bakom det som man syftar på. Alltså: bilen *min*, far *din*, skorna *dina*, huset *hennes* och så vidare. **I svenska** finns detta fenomen också men betraktas då som ålderdomligt eller dialektalt. **I norskan är det tvärtom.**

Norska dialekter

Norskan har många dialekter och dialekterna har högre status än i Sverige och Danmark. Framför allt i Väst- och Nordnorge är dialekterna ganska ålderdomliga och kan vara svåra att förstå för svenskar.

Skrift

Det finns flera skillnader mellan bokmål och nynorska. **Exempelvis** stavas Norge på olika sätt: **Norge (bokmål)** och **Noreg (nynorska)**. Det förekommer även flera **diftonger** i **nynorskan**. Precis som i danskans motsvaras norskan æ av svenskans ä och ø av svenskans ö i de båda skriftspråken. **De allra flesta norska tidningar och böcker skrivs på bokmål.**

Förnorskning (Hämtat rån Wikipedia)

Förnorskning är när man tar ett norskt ersättningsord istället för lånord. Exempel är *idemyldring* för *brainstorming*, *nettleser* för *(web) browser* eller *kringkasting* för *broadcasting*.

Ett ersättningsord kan skapas på flera olika sätt, huvudsaken är att man förstår vad ordet faktiskt betyder. Det kan skapas ersättningsord på huvudsakligen två olika sätt. Ett sätt är att översätta direkt, t.ex. *Mountain bike* översättes alltså till *fjell-/terrengsykkel* och *boarding card* med *ombordstigningskort*.

Andra gånger behövs lite mer fantasi för att förstå betydelsen. Ord som *feedback* och *corner* kan knappt förstås på norska ifall det översättes med *tilbakemating* eller *hjørne*. *Tilbakemelding* och *hjørnespark* är däremot mycket mer förståeligt. Nyanserna är därför viktiga när nya ersättningsord skall skapas.

I Norge är det Språkrådet som har tagit ansvaret för att komma med nya ersättningsord.

Lömska ord

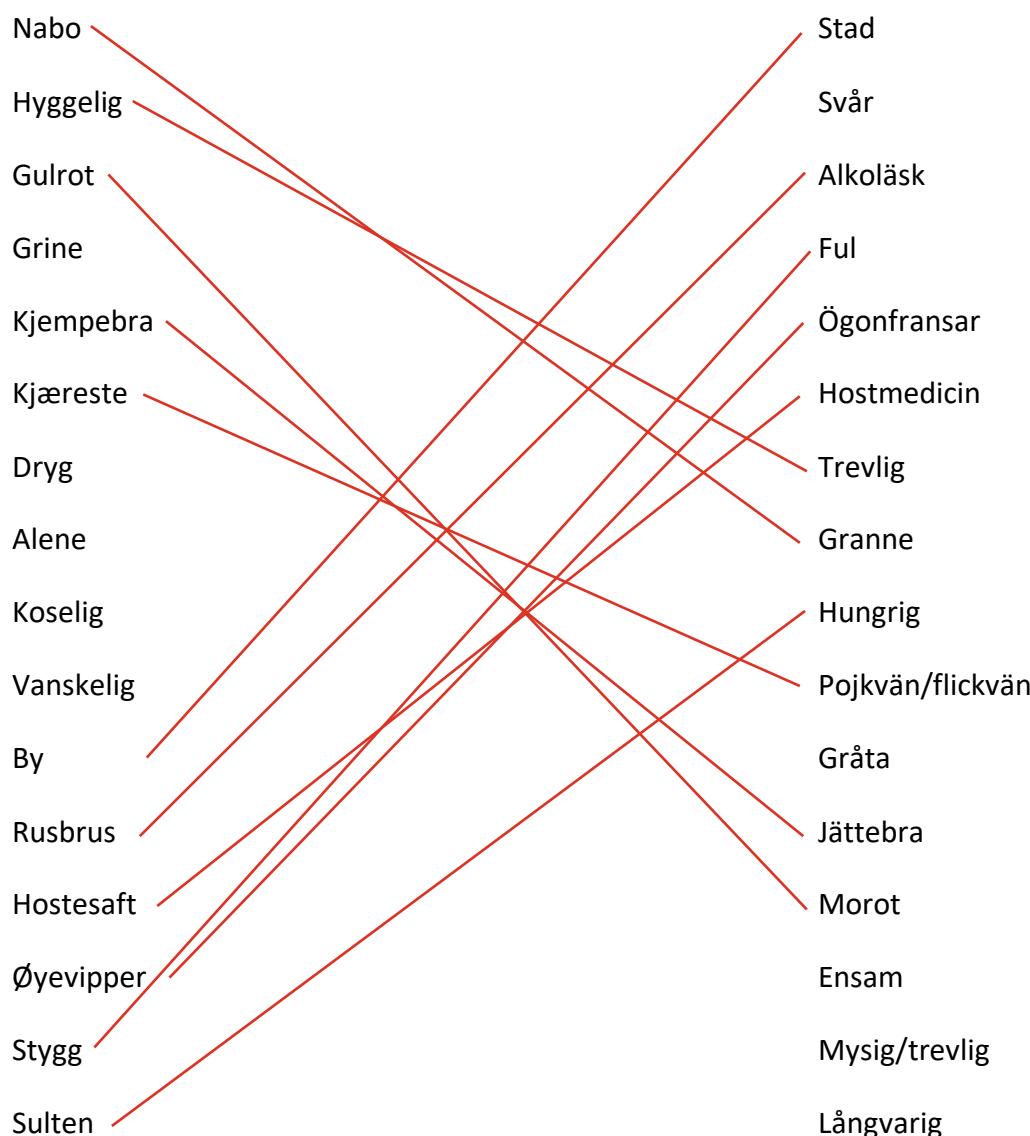
Det finns ett antal lömska ord även i norskan som svenskar kan behöva se upp med. Här är några exempel:

Norska	Svenska
Artig	Rolig
Rolig	Lugn
Kjole	Kläning
Mangle	Sakna
Samlag	Bolag
Semester	Termin
Trasig	Tråkig
Svær	Stor

Övning: Gissa betydelsen!

En anledning till att norrmän och svenskar har relativt lätt för att förstå varandra är att de flesta orden i våra språk är så passa lika varandra. Och då vi stöter på ett främmande ord kan vi oftast gissa oss till vad det betyder om vi ser/hör det i en mening. I andra sammanhang är orden kanske inte så lika varandra men vi kan ändå förstå vad de betyder för det finns ett motsvarande ord med liknande betydelse på svenska.

Försök att para ihop orden i de två kolumnerna nedan.

Övning: Norsk tv-guide

Gossip Girl 16:20

Amerikansk komiserie. Våre venner fra Upper East Side i ferd med å bli voksne. De er ferdige med videregående, men du kan være helt sikker på at en fremtid fylt av kjærlighet, skandaler og hemmeligheter venter.

Numbers, 21:00

Amerikansk spenningsserie. Spesialagent Don Eppes har rekruttet sin bror til FBI i håp om å se sakene fra annet perspektiv. Broren Charlie er nemlig et matematisk geni som kan løse krimgåter ved hjelp av formler og algoritmer. Charlie og Don tror ikke det dreier seg om en vanlig ulykke når et småfly styrter i et skogholt.

Ghost Whisperer 22:50

Amerikansk dramaserie. Et kjedebrev distribuert på e-post er sannsynligvis til fare for innbyggerne i Grandview. Hvis det ikke umiddelbart videresendes, foråsaker den ikke bare stor risiko for vedkommende som bryter kjeden, men også en denne har kjær. Hviler en forbannelse over brevet? Melinda er på saken!

Välj en av de tre beskrivningarna i tv-tablån ovanför och översätt dem till svenska.

Amerikansk komediserie. Våra vänner från Upper East Side håller på att bli vuxna.

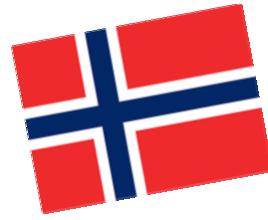
De har gått ut gymnasiet, men du kan vara helt säker på att en framtid fyllt av kärlek, skandaler och hemmeligheter väntar.

Amerikansk spänningsserie. Specialagent Don Eppes har rekryterat sin bror till FBI i hopp om att se fallen ur ett annat perspektiv. Brodern Charlie är nämligen ett matematiskt geni som kan lösa brottsgåtor med hjälp av formler och algoritmer. Charlie och Don tror inte att det handlar om en vanlig olycka när ett litet flygplan störtar i en skogsunge.

Amerikansk dramaserie. Ett kedjebrev som sprids via e-post utgör troligen en fara för invånarna i Grandview. Om det inte vidarebefordras omedelbart orsakar det inte bara stor risk för den som bryter kedjan, utan också för någon som står personen nära. Vilar det en förbannelse över brevet? Melinda tar sig an fallet!

Øvning: Eg er her

Eg skulle ønskje eg var ein annan stad.
 At det var sommar og ikkje vinter.
 At det var lyst og ikkje mørkt.
 At det var sol og stille og ikkje regn og vind.
 At nokon såg på meg heile tida og sa eg var snill og flink.
 Men eg er her. Og nå er det vinter.
 Og mørkt. Og regn. Og vind.
 Og ingen ser på meg.

Av Finn Øglænd, från boken Det har kommit en komet – Nordiska dikter för barn, förlag: Det Norske Samlaget

I nat

I nat stod træerne ude i blæsten og lyttede
 Ingen havde tænkt på at tage dem ind
 Bladene fløj omkring
 som forvirrede fugle
 uden en gren at sætte sig på
 Græsstråene lå med dugdråber på nakken
 og nynnede
 nattevers

Av Hanne Kvist, från boken Det har kommit en komet – Nordiska dikter för barn.

Danska allt svårare för svenskar och norrmän

Ur spraktidningen.se

Två av tre svenskar har svårt att förstå talad danska. Varannan norrman upplever samma svårigheter. Svenskar och norrmän har däremot lätt för att förstå varandra. Det visar en undersökning utförd av Respons analyse.

I studien har 2 500 personer bosatta i Danmark, Norge och Sverige fått svara på frågor om grannspråken. I Politiken undrar Mads Zacho Teglskov om det snart blir så att talare av norska, danska och svenska föredrar att använda engelska när de möts, och om "mikroskopiska språkliga skillnader" ska slå in en kil i den nordiska språkgemenskapen.

Att avståndet mellan språken ökar är enligt Sabine Kirchmeier, direktör för Dansk sprognævn, ett faktum. Hon säger i Politiken att danska just nu utvecklas på ett annat sätt än norska och svenska:

"Språkskillnaderna blir större och större, och det är färre och färre inom de nordiska länderna som förstår varandra. ... Det har skett en utveckling där man talar snabbare och mer otydligt, vissa ändelser försvinner och vissa ljud uttalas mindre distinkt än tidigare. ... Svenska och norska har liksom avstannat och har ett mer distinkt uttal, medan danskarna har försvagat uttalet eller gjort det mer otydligt. Uttalet har utvecklats mot en sänkning av vokalerna, ett mjukare uttal av d och ett mindre skarpt uttal av konsonanterna."

I undersökningen uppger 65 procent av svenskarna och 50 procent av norrmännen att danska är svårt att förstå. Samma svårigheter med svenska har 51 procent av danskarna och 17 procent av norrmännen. Norska är det språk som totalt sett ställer till med minst problem. Av de tillfrågade danskarna säger 35 procent att norska är svårt, en åsikt som 20 procent av svenskarna delar.

Svenskar och norrmän är alltså bäst på att förstå varandra. Norrmännen har minst problem med grannspråken – en bidragande orsak kan enligt studien vara att de ser mer tv-program från grannländerna.

Bodil Aurstad är projektledare för Nordisk Sprogkoordination, uppvuxen i Norge men bosatt i Danmark. Hon förklrar i Politiken norrmännens och svenskarnas svårigheter att förstå danska:

"Det danska ljudsystemet ligger så långt från de norska och svenska dialekterna. Norrmän och svenskar säger ofta att danskarna ska ta sig samman och sluta att tala grötigt. ... När skillnaderna mellan de olika vokalerna och konsonanterna är så pass minimala att vi inte kan avkoda dem, eftersom vi inte är tränade som danskarna, är det klart att vi har stora problem att höra ordgränserna. Så hör vi bara en ström av ljud."

Sabine Kirchmeier har ett recept för att vända trenden. Hon föreslår undervisning i grannspråken med start redan i första eller andra klass. Det tror hon inte bara skulle bidra till bättre nordisk språkförståelse, utan också göra det lättare för eleverna att lära sig andra främmande språk.

Norrman är bäst på skandinaviska språk

Olle Josephson

Publicerad: svd.se 2003-12-07

När Jugoslavien föll samman försvann serbokroatiskan och blev två språk, serbiska och kroatiska. Konstigt? Nej, inte konstigare än att danska, norska och svenska är olika språk. Det finns egentligen inga språkliga skäl att inte se dem som dialekter; språkgränserna är politiska. Det betyder inte att de tre skandinaviska språken sinsemellan är helt begripliga. Vid ett seminarium i Oslo förra veckan presenterade Lundaforskarna Lars-Olof Delsing och Katarina Lundin de första preliminära resultaten från en stor undersökning av nordiska gymnasisters läs- och hörförståelse av grannspråken.

Alla begriper något, men i mycket skiftande grad. Norrmännen förstår svenska och danska bra. I Bergen är de lite bättre på danska, i Oslo på svenska. Svenskarna förstår norska nästan lika bra som norrmännen svenska, men inte riktigt. Danskarna kommer en bit efter svenskarna i förståelse av norska.

Men mellan svensk och dansk blir det besvärligt. Tidigare har det ansetts att en dansk har lättare att förstå svenska än en svensk danska. Men i den nya undersökningen klarar Malmögymnasisterna danskan bättre än köpenhamnarna svenskan. Absolut svårast är det för Stockholmsgymnasister att förstå danska. Här kan man tala om utebliven förståelse.

Naturligtvis kan resultaten till viss del förklaras av rent språkliga förhållanden. Norskan ligger verkligen mittemellan svenska och danska. Ljudstrukturen är mycket lik svenskans, och ordförrådet är till allra största delen gemensamt med danskan.

I danskan finns uttalsregler som komplicerar begripligheten.

KÆre betyder kåra, och

kage kaka. Det är lätt att se när man läser danska. Att danskt k framför främre vokaler som e, ö och å har ett skriftenligt uttal och inte blir tje-ljud är inte heller något begriplighetsproblem. Men de senaste femtio åren har en kort konsonant som står mellan två vokaler ofta blivit stum i danskan. Därtill kommer det som kallas e-assimilation: e i obetonad ändelse får samma uttal som vokalen i den betonade stavelsen.

KÆre och

kage kommer alltså båda att

uttalas ungefär

kää.

Men dessa uttalsförändringar borde väl vara lika vanskliga för norrmän som för svenskar? Här kräver undersökningsresultaten andra förklaringar än rent lingvistiska. I Norge uppmärksammar man både danska och svenska förhållanden mycket mer än svenskar och

danskar tänker på sina grannfolk. Norrmännen är alltså vanare att höra danska. Dessutom har dialekterna stort spelrum i Norge. Norrmän är därför sedan barnsben förtrogna med att möta ett talat språk som inte riktigt är deras modersmål och finna det naturligt att försöka förstå det.

Denna attitydskillnad är också den enda tänkbara förklaringen till ett överraskande resultat: finlandssvenska gymnasister i Helsingfors förstår danska bättre än stockholmarna gör. Det kan inte bero större strukturella likheter mellan finlandssvenska och danska eller på att danskan oftare hörs i Helsingfors än i Stockholm. Men de unga finlandssvenskarna är så vana att försöka begripa ett annat språk än sitt modersmål att de inte förskräcks inför danskan.

Alltså, än en gång: språkbarriärer är till stor del politiska.

Dansk språkförbistring

Nu är det danskarna som inte vill förstå sina nordiska grannar.

Av: Patrik Hadenius Publicerad: fof.se 2006-07-01

Norden är unikt. Vi talar olika språk, ändå förstår vi varandra. Men det finns en attitydskillnad inom Norden som märks tydligt i den senaste undersökningen av hur väl vi förstår varandras språk.

Bäst är norrmännen. De står i särklass, och de klarar både svenska och danska långt bättre än grannfolken klarar norska. Det har tidigare undersökningar visat, och det bekräftas av den stora ungdomsstudie som nyligen presenterats.

På uppdrag av Nordiska kulturfonden genomförde professor Lars-Olof Delsing och fil.dr Katarina Lundin Åkesson vid Lunds universitet en undersökning där gymnasieungdomar fick läsa och lyssna på sina grannspråk och svara på ordförståelsefrågor. Undersökningen har anpassats för att kunna jämföras med en liknande studie som genomfördes för drygt 30 år sedan.

Dialekter hjälper norrmännen

Att norrmännen står i särklass beror till viss del på att norskan har mycket gemensamt med danskarna när det gäller ordförrådet och med svenska när det gäller uttalet. Norrmännen är dessutom redan vana vid nordisk flerspråkighet, eftersom de själva måste förhålla sig till sina egna två språk, bokmål och nynorska, liksom till en ovanligt rik flora levande dialekter. Men det kanske viktigaste skälet till att norrmännen är så bra är deras positiva attityd till oss andra. De gillar oss!

Norrmännen goda språkförståelse och positiva inställning ligger kvar på samma nivå som i den förra undersökningen. Svenskarnas kunskaper i grannspråken har försämrats en del, medan danskarna har blivit klart sämre de senaste decennierna.

Hellre Thailand än Trøndelag

Med tanke på hur mycket som hänt sedan 1970-talet kan det kanske verka förvånande att vi fortfarande alls bryr oss om våra nära grannar. Inträdet i EU, satellitkanaler från hela världen och charterresor till Thailand och Brasilien har betytt åtskilligt. Förr tittade vi nordbor på varandras tv-kanaler, nu ser vi på engelskspråkiga såpor.

Bilden är dock inte helt okomplicerad. För när vi reser till Thailand gör vi det oftast med ett skandinaviskt reseföretag, och väl där bor vi med våra grannfolk och delar skandinavisktalande reseledare med varandra. Dessutom finns ju numera

Öresundsförbindelsen till Danmark och Svinesundsbron till Norge, liksom flera nya nordiska företag, som Nordea och TeliaSonera. Det är alltså inte självklart att det nordiska samarbetet har mattats av.

- Aldrig har så många svenskar haft så många nordiska kontakter som i dag, säger Olle Josephson, kanslichef på Svenska språknämnden.

Men medan norrmän, svenskar och svenska talande finländare fortfarande tycks gilla varandra, går utvecklingen åt motsatt håll i Danmark. När 25 procent av svenskarna kan tänka sig att flytta till Danmark, är det bara 8 procent av danskarna som kan tänka sig att flytta till Sverige.

- Det har hänt något i Danmark som inte hänt i de övriga länderna, konstaterar Lars-Olof Delsing.

Storstadshybris

Tydligast är det i Köpenhamn. Ungdomarna i Århus på Jylland är bättre på svenska än ungdomarna i Köpenhamn, trots att möjligheterna till kontakter mellan Köpenhamn och Sverige är bättre än någonsin. Kontaktmöjligheter spelar på alla andra platser stor roll för språkförståelsen, och en lång rad undersökningar har visat det föga uppseendeväckande att grannfolk som har mycket kontakt också förstår varandra bättre än grannfolk som inte har lika stora möjligheter att mötas. Men Köpenhamn är undantaget från detta. Trafiken över Öresund är enkelriktad.

- Vi kallar det storstadshybris, säger Lars-Olof Delsing, för vi ser liknande tendenser i Stockholm, om än inte lika tydliga.

Och det är ännu märkligare än så. I testet ingår nämligen också färinger. Visserligen har Färöarna två officiella språk, men lite förvånande är det allt att färingarna får bättre resultat på dansktestet än köpenhamnarne själva får på sitt modersmål. Köpenhamnsborna är dessutom sämre på engelska än alla andra som testats, och det är i Köpenhamn man finner de största skillnaderna mellan vuxna och ungdomar, där alltså de senare är sämre.

Lars-Olof Delsing är noga med att understryka att detta är ett test av förståelse, inte en undersökning av hur duktiga ungdomar är på att kommunicera. Troligen är dessa resultat framför allt ett utslag av att Köpenhamnsborna var ointresserade av själva testet. Men varför är de det?

Kanske är Köpenhamnsborna helt enkelt ointresserade av det mesta som har med Norden att göra. Ungdomarna i Köpenhamn ser mindre på svensk tv och läser färre svenska tidningar än det omvänta för Malmöungdomar.

Engelska i topp

I undersökningen kan man läsa att vi numera är bättre på att förstå engelska än våra nordiska grannspråk. En svensk förstår en engelsk nyhetsuppläsare bättre än en norsk!

Ändå slår Lars-Olof Delsing fast att Norden hålls samman av en språklig gemenskap. Han får medhåll av Olle Josephson:

- I hur många huvudstäder kan du utan att ha studerat språket en enda dag förstå alla skyltar och fråga dig fram på ditt modersmål? säger han retoriskt.

För även om resultaten kan verka nedslående säger de inte mycket om den riktigt intressanta frågan: Hur klarar vi oss i verkligheten när vi möts över språkgränserna? Hur fungerar det när vi åker till en norsk skidort eller när vi pratar med danskan i solstolen bredvid på Kreta?

- Det vore jättekul att hänga mikrofoner på en svensk familj som besöker Legoland.

Vad heter persienn?

Olle Josephson tror att vi kanske pratar lite engelska först, men sedan när vi behöver ta till ord vi inte kan på engelska, som persienn eller lagom, så blir det svenska och sedan fortsätter vi att tala på våra modersmål och upptäcker att det går alldeles utmärkt. Engelska blir ingångsspråk och hjälpspråk.

De få studier som faktiskt försökt ta reda på hur vi gör visar att engelskan blivit ett vanligare språk. Men det sker inte på bekostnad av de nordiska språken, utan just som komplement.

I en pågående studie skickades studenter ut i Reykjavik för att fråga på ett främmande nordiskt språk om vägen till en känd plats. Resultaten är inte klara ännu men i många fall gavs vägbeskrivningen på engelska. Detta trots att frågan alltså ställdes på ett nordiskt språk - och uppenbarligen förstods av den tillfrågade.

När samma undersökning genomfördes för 20 år sedan var det inte lika många som talade engelska, i stället var det fler som gav upp.

- Ungefär lika många ungdomar svarade på skandinaviska eller danska vid bägge tillfällena, säger Ulla Börestam vid Uppsala universitet som genomfört båda studierna.

Tänk tvåspråkigt

Enligt Olle Josephson gäller det att inse att vi inte behöver välja språk, att vi faktiskt kan klara oss bättre om vi kan hantera flera språk.

Om vi vill att den nordiska språkgemenskapen ska fortsätta att vara stark, menar Olle Josephson att vi måste höja statusen på de nordiska språken i skolan och i det nordiska samarbetet. Han tolkar många ungdomars svårigheter i testet som ett misslyckande för skolan.

I studien säger 70 procent att de inte kommer ihåg att de fått undervisning på något nordiskt språk. Enligt läroplanen ska alla få det.

Men inte bara i skolan syndas det. Även i det mest nordiska av allt, Nordiska ministerrådet, premieras allt oftare engelskan. Genom det utvidgade samarbetet kring Östersjön måste vi helt enkelt tala engelska för att förstå varandra.

- Nordiska ministerrådet satsar på baltiskt samarbete och säljer ut de skandinaviska språken för att dra in de baltiska staterna på lika villkor, säger Olle Josephson.

Lars-Olof Delsing tror att vi också är lite bortsämnda med att inte behöva tolk. Nu när vi faktiskt behöver det, så skaffar vi det ändå inte. I stället hankar vi oss fram på knackig engelska.

I Europa däremot sneglar man nu på den nordiska gemenskapen. Under rubriken Nordisk grannspråksförståelse i europeiskt perspektiv ordnade Uppsala universitet en konferens i april i år. Där talade den franske språkvetaren Eric Castagne om hur man kan skapa förståelse mellan språk på andra håll i Europa. Förebilden är just den nordiska språkgemenskapen.

Youtuber Sandra Thoen om lockdown og ensomhet: – Sliter helt klart på psyken

Youtuber og influencer Sandra Thoen delte med følgerne sine at hun taklet den nye lockdownen dårlig. Tilbakemeldingene hun fikk, skremte henne.

Av SIRI BERGE CHRISTENSEN og TORE KRISTIANSEN (FOTO)

– Det er så sinnssykt mange som har det fint med å gå på tur, og har det koselig hjemme med å prøve nye hobbyer, sier youtuber og Influencer Sandra Thoen (23) til VG.

Selv sitter Thoen alene hjemme i leiligheten sin i Oslo, og synes ting er ganske kjapt.

– Jeg sliter med å finne motivasjon til å stå opp, og jeg mangler lysten til å gå den turen. Alt går på repeat, og dagene flyter egentlig bare ut.

Hun undret seg over hvordan alle tilsynelatende taklet denne perioden så mye bedre enn henne. Onsdag spurte hun sine 69.000 følgere på Instagram om hvordan de egentlig hadde det.

– Jeg ble helt overveldet av responsen og svarene jeg fikk. Det tok ikke lang tid før det rant inn meldinger av folk som var ensomme og som sa at denne situasjonen virkelig begynner å tære på psyken deres.

Jill Arild, landsleder i organisasjonen Mental Helse, fortalte at pandemien og de strenge smitteverntiltakene har fått størst konsekvenser for sårbare grupper, som barn og unge.

– Mennesker som allerede sliter med psykisk helse har blitt dårligere. Generelt har befolkningens psykiske helse blitt forverret, med økende angst, depresjon, ensomhet og isolasjon, sa hun.

Følte seg alene

Thoen sier det er langt over 15.000 som så Instagram-historien hennes, og at hun ikke har tellingen på hvor mange som svarte henne.

– Det er i hvert fall flere hundre, og nesten alle har det helt ræva. Og det synes jeg på en måte var vondt, men også litt godt. Det er noe med det at man føler man er den eneste som føler på dette.

– Også er det noe med det at man føler seg for privilegert til å kunne klage.

Mens folk ligger syke på sykehus, har mistet jobben eller noen man er glad i, føles det meningsløst for Thoen å klage over det at man ikke får lov til å møte og klemme vennene sine.

– Men det er jævlig å føle på ensomhet, angst og stress nå. Og mens jeg har det dritt, følte jeg alle andre hadde det bra.

– Strengeste noensinne

Men alle andre hadde det ikke bra.

– Det er litt skummelt. Det er så mange som har underliggende psykiske problemer, og som fortalte meg om mørke tanker de har.

Hun sier det var spesielt studenter som fortalte at de hadde det kjøpt alene i studentboligene sine.

– Det ligger mye stress i å prestere generelt, og så skal du i tillegg sitte alene i en studentbolig i en ukjent by, som du ikke får lov til å reise hjem fra. Det er virkelig ikke en av de gruppene som har det best akkurat nå. Jeg fikk inntrykk av at de føler på ensomhet og sliter med motivasjon. Det er skikkelig trist.

Det var etter den siste lockdownen, at Thoen selv merket at luften begynte å gå ut av henne.

– Den første gangen var det litt spennende, den andre gangen var det alvor. Nå kjenner jeg på det kjipe, og det å bo alene som singel er ikke akkurat en gevinst.

– Jeg tror ingen hadde sett for seg at det skulle gå så langt. Det er det strengeste noensinne. Du får én positiv nyhet også får du to negative. Det gjør at man alltid går og venter på en dårlig nyhet. Man blir jo litt sånn monoton og likegyldig til hele situasjonen, og det er jo ikke bra.

Sliter på psyken

Thoen presserer at hun ikke bare har det kjøpt, og at hun alltid streber etter å påvirke følgerne sine positivt. Spesielt i denne tiden.

– Men det er ikke alltid like lett, og jeg vil jo at det skal være ekte. Og det er få som snakker om hvor kjøpt det faktisk er.

Og som et forbilde føler hun et større ansvar.

– Jeg velger å tenke ekstra mye på det, og vise at jeg tar dette på alvor. Jeg har personlig valgt å holde meg så mye som mulig alene. Nå har jeg stjålet hunden til foreldrene mine, så det er den eneste formen for kontakten jeg har, ler hun.

Thoen, som er vant til å ha leiligheten som kontor, sier det er mangelen på hverdagslige impulser som tærer mest på henne.

– Jeg er så lei av å kun se mitt eget tryne og min egen leilighet, drikke den samme iskaffen og kun rullere på tre forskjellige frokoster.

– Alle dager går på repeat. Det her er ikke en sunn måte å leve på når helg og hverdag er det samme. Det sliter jo helt klart på psyken, og det eneste du kan er å klandre deg selv. Fordi du føler at du ikke kan klage.

Rart at det er tabu

Og det er nettopp det at man har ansvar for egen lykken, Thoen syns er ekstra vanskelig.

– In the bitter end må du selv prøve å finne små gleder i hverdagen som gjør det litt bedre. Alt fra så lite som å lage deg en iskaffe på morgenen eller lage meg en ekstra god frokost.

Samtidig mener hun vi må normalisere å snakke om vanskelig ting.

– Det er lov å synes at dette er dritt. Vi må ikke være redd for å si at dette er det vanskeligste vi kanskje har opplevd. Når alle sitter i samme situasjon er det jo litt rart at det er tabu å snakke om det.

– Alle er ensomme og slitne, og derfor er det så viktig å ikke være redd for å snakke med noen om det. Og hvis du ikke føler du har noen å snakke med, send meg en melding.

Efter att nu ha läst texten om Sandra Thoen ska du göra följande:

1. Gör en lista på ord i texten som du inte riktigt förstod. Översätt dem sedan så att du förstår dem i sitt sammanhang.
2. Gör en sammanfattning av texten (på svenska) på mellan 100 -150 ord.

Under 1500-talet knöts Danmark fastare samman, för att alltmer domineras av Själland och Köpenhamn. Det blev detta område som nu drev språkutvecklingen. Danskan blev nu mer enhetlig, delvis på grund av Kristian III:s Bibel (1550) och den Danske Lov (1683).

Språkperioden cirka 1525–1700 kallas för äldre nydansk. I början av 1500-talet infördes boktryckarkonsten, reformationen genomfördes, och riksenheten (byråkratin) stärktes, vilket allt samverkade till att påverka språket. Reformatorerna använde boktryckarkonsten till att sprida religiös litteratur på danska, och överhuvudtaget tog danskan platsen som bruksspråk i kyrka och förvaltning, på bekostnad av latinet.

Genom en stor användning av danskan i tryck, blev det nödvändigt med en upprensning av den tidigare använda dekorativa stavningen. Eftersom Köpenhamn och Själland redan vid denna tid utgjorde rikets administrativa centrum, kom det själländska språket att bli riksnorm, först för skriftspråket, men efterhand även för talspråket (under 1600-talet). Christian III:s bibel från 1550 är reformationstidens mest betydelsefulla verk, och den första fullständiga bibelöversättningen på danska. Efter reformationen blev lågtyskan avlöst av högtyskan som den viktigaste källan för lånord, men även franskan hade ett stort inflytande.

Gränsen mellan äldre och yngre nydansk brukar dras vid cirka 1700. Orsaken är den store författaren Ludvig Holberg, som använde danska språket för litterära framställningar som man tidigare inte trott detta språk vara gott nog för. Under upplysningstiden kom även reaktioner mot ”utländskt” inflytande på danskan, och man försöker att rensa ut franska, latinska och grekiska lånord. Dock ökade istället strömmen av lånord. Tyska och franska var de viktigaste källorna, men under 1800-talet började även engelskan att göra sig gällande.

Under 1700- och 1800-talen trycktes både latinet och tyskan tillbaka, för att mer betraktas som överklassspråk. Danskan visade genom flera litterära verk att den kunde stå på egna ben. Under H. C. Andersens tid var danskan så dominant att den även påverkade svenska i form av danska lånord. Den dansk-norska realunionen 1536–1814 medförde att danskan var det officiella skriftspråket i Norge och totalt dominerade utvecklingen av bokmålet fram till den norska språkreformen 1907.

Under 1900-talet skedde en snabb uttalsförändring som kom att öka distansen mellan danskan och svenska. Uttalets utveckling har lett till att det idag är stor skillnad mellan skriftspråk och talspråk. En utveckling som skiljer danskan från de nordiska grannländerna är dialekternas borttynande och riksdanskans genomslagskraft. Urbanisering och utvecklade kommunikationer, de korta avstånden och den geografiskt lilla ytan, samt avsaknad av annat större socio-ekonomiskt centrum än Köpenhamn, ses som förklaringar till varför dialekterna håller på att dö ut helt.

Uttal och förståelse

Talad danska är ofta svårare att förstå för både svenskar och norrmän på grund av den snabba uttalets utveckling som danskan haft under 1900-talet. Svenskars problem att förstå danska är

huvudsakligen en vanefråga, och sålunda har skåningar vanligen lättare för danska än till exempel norrlänningar.

Under TV-monopolets dagar var tittandet på DR-TV mycket vanligt i de delar av Sverige där dansk TV kunde tas in. Med det ökande utbudet TV-kanaler ser sannolikt något färre sydsvenskar än förut på danska TV-kanaler. Å andra sidan visas mycket mer dansk TV-drama på svenska TV-kanaler än före cirka 1990.

I alla händelser kan många svenskar lära sig förstå danska på autodidakt vis, många danska ord finns även i svenskan. Exempelvis aften det vill säga "afton" eller "kväll". Svårare är de lågtyska ord som exporterats till danskan men inte till svenskan, till exempel isenkram (av medellågtyska isenkram, av forn högtyska isan "järn") vilket betyder "järnvaror".

Motsatsen finns dock också; till exempel kommer ordet "fönster" från medellågtyskans vinster, medan danskan använder en omskrivning av "vindöga", vindue (engelskans window härstammar också från det fornordiska ord vindauga).

Övning: Jämför de nordiska språken

Denna text är översatt till alla nordiska språk. Hitta likheter och skillnader!

Danska

Svenskere, nordmænd og danskere forstår hinanden rimelig godt. De har større problemer med islandsk, selvom islandsk ligner det skandinaviske sprog som taltes for tusind år siden. Nærmest beslægtet med islandsk er færøsk, men sprogene er ikke så ens at en islænding forstår en færing uden problemer.

Finsk minder mest om estisk, men det har også ligheder med de samiske sprog. I både finsk og samisk kan man for eksempel danne lange ord ved at tilføje bøjningsendelser til stammen af ordet. Men når det gælder lange ord er grønlandsk i en klasse for sig. Hvor andre sprog behøver en hel sætning rækker det til tider med et enkelt grønlandsk ord.

Norska

Svensker, nordmenn og dansker forstår hverandre ganske bra. De har større problemer med islandsk, til tross for at islandsk ligner det skandinaviske språket man snakket for tusen år siden. Islandskens nærmeste slektning er færøysk, men språkene er ikke så like at en islending forstår en færing uten problemer.

Finsk minner om estisk, men det finns också likheter med de samiske språkene. I både finsk och samisk kan man för exempel laga lange ord ved å legge böjningsendelser til ordstammen. Men när det gäller lange ord är grønlandsk i en klass för sig. Det andra språket trenger en hel setning, holder det ibland med ett eneste grønlandsk ord.

Färöiska

Sviar, norðmenn og danir skilja heilt væl hvønn annan. Teir hava storri trupulleikar við íslenskum, hóast íslenskt líkist tí skandinaviska málinum, ið varð tosað fyri túmund árum síðan. Næstringur hjá íslenskum er færoyiskt, men málini eru ikki so lík, at ein íslendingur skilir ein færoying utan trupulleikar.

Finskt minnar um estiskt, men har er eisini skilskapur við sámisku málini. Í bæði finskum og sámiskum kann en til dømis skapa long orð við at leggja bendingar aftrat stovninum. Men viðvíkjandi longum orðum er grønlendskt heilt serstakt. Har øðrum málum tørvar eina heila meinung, er ofta nóg mikið við einum einasta grønlendska orði.

Isländska

Sviar, Norðmenn og Danir skilja hver annan nokkuð auðveldlega. Þeir eiga í meiri vandræðum með íslensku þrátt fyrir að íslenskan líkist skandinaviska málinu sem talað var fyrir þúsund árum síðan. Nánasti ættingi íslenskunnar er færeyskan en tungumálin líkjast þó ekki hvort öðru svo mjög að Íslendingur geti skilið Færeying án vandræða.

Finnskan minnar á eistnesku en á einnig ýmislegt sameiginlegt með samísku. Í bæði finnsku og samísku getur maður til dæmis myndað löng orð með því að bæta beygingarendingum við rót orðsins. Það er samt grænlenskan sem er í sérflokki hvað varðar löng orð. Meðan önnur tungumál nota heila setningu nægir stundum eitt grænlenskt orð.

Svenska

Svenskar, norrmän och danskar förstår varandra ganska bra. De har större problem med isländska, trots att isländskan liknar det skandinaviska språk som talades för tusen år sedan. Isländskans närmaste släkting är färöiskan, men språken är inte så lika att en islänning förstår en färing utan problem.

Finskan påminner om estniskan, men det finns också likheter med de samiska språken. I både finska och samiska kan man till exempel skapa långa ord genom att lägga böjnungsändelser till ordstammen. Men när det gäller långa ord är grönländskan i en klass för sig. Där andra språk behöver en hel mening räcker det ibland med ett enda grönlandskt ord.

Övning: Ordspråk

Här nedan ser du ett antal ordspråk skrivna på både svenska och danska. Para ihop rätt ordspråk med rätt översättning!

Bränt barn skyr elden

Av två onda ting bör man välja det minst onda

Av skadan blir man vis men sällan rik

Av barn och fyllhundar får man höra sanningen

Alla andra tänker på sig; det är bara jag som tänker på mig.

Allt är svårt i början

Allt är inte guld som glimmar

Att falla är ingen skam, men att bli liggande är det

Bättre sent än aldrig

Den som vill ha en felfri vän, förblir ensam

Där vinet går in går vettet ut

Den som sover syndar inte

Hellre fattig och frisk än rik och sjuk

Gammal kärlek rostar inte

Det som göms i snö kommer fram i tö

Af skade bliver man klog, men sjældent rig.

Alle andre tænker på sig selv; det er bare mig der tænker på mig.

Al begyndelse er svær.

Det er ikke alt guld, som glimrer.

At falde er ingen skam, men at blive liggende er.

Brændt barn skyr ilden.

Af børn og fulde folk skal man høre sandheden.

Af to onder må man vælge det mindste.

Den, der sover, synder ikke.

Bedre sent, end aldrig.

Hvad skjules i sne, kommer op i tø.

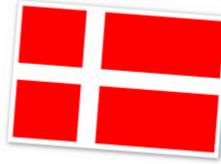
Gammel kærlighed ruster ikke.

Hvor vinen går ind går forstanden ud

Hellere fattig og rask end rig og syg

Den, som vil have en fejlfri ven, forbliver ensom.

Den lille pige med svovlstikkerne

Av Hans Christian Andersen

1. Det var så grueligt koldt; det sneede og det begyndte at blive mørk aften; det var også den sidste aften i året, nytårsaften. I denne kulde og i dette mørke gik på gaden en lille, fattig pige med bart hoved og nøgne fødder; ja hun havde jo rigtignok haft tøfler på, da hun kom hjemme fra; men hvad kunne det hjælpe! det var meget store tøfler, hendes moder havde sidst brugt dem, så store var de, og dem tabte den lille, da hun skyndte sig over gaden, idet to vogne før så grueligt stærkt forbi; den ene tøffel var ikke at finde og den anden løb en dreng med; han sagde, at den kunne han bruge til vugge, når han selv fik børn.
2. Dér gik nu den lille pige på de nøgne små fødder, der var røde og blå af kulde; i et gammelt forklæde holdt hun en mængde svovlstikker og ét bundt gik hun med i hånden; ingen havde den hele dag købt af hende; ingen havde givet hende en lille skilling; sulten og forfrossen gik hun og så så forkuet ud, den lille stakkel! Snefnuggene faldt i hendes lange gule hår, der krøllede så smukt om nakken, men den stads tænkte hun rigtignok ikke på. Ud fra alle vinduer skinnede lysene og så lugtede der i gaden så dejligt af gåsesteg; det var jo nytårsaften, ja det tænkte hun på.
3. Henne i en krog mellem to huse, det ene gik lidt mere frem i gaden end det andet, der satte hun sig og krøb sammen; de små ben havde hun trukket op under sig, men hun frøs endnu mere og hjem turde hun ikke gå, hun havde jo ingen svovlstikker solgt, ikke fået en eneste skilling, hendes fader ville slå hende og koldt var der også hjemme, de havde kun taget lige over dem og der peb vinden ind, skønt der var stoppet strå og klude i de største sprækker. Hendes små hænder var næsten ganske døde af kulde. Ak! en lille svovlstik kunne gøre godt. Turde hun bare trække én ud af bundtet, stryge den mod væggen og varme fingrene. Hun trak én ud, "ritsch!" hvor sprudede den, hvor brændte den! det var en varm, klar lue, ligesom et lille lys, da hun holdt hånden om den; det var et underligt lys! Den lille pige syntes hun sad foran en stor jernkakkelovn med blanke messingkugler og messingtromle; ilden brændte så velsignet, varmede så godt! nej, hvad var det! - Den lille strakte allerede fødderne ud for også at varme disse, – da slukkedes flammen, kakkelovnen forsvandt, - hun sad med en lille stump af den udbrændte svovlstik i hånden.
4. En ny blev strøget, den brændte, den lynte, og hvor skinnet faldt på muren, blev denne gennemsigtig, som et flor; hun så lige ind i stuen, hvor bordet stod dækket med en skinnende hvid dug, med fint porcelæn, og dejligt dampede den stegte gås, fyldt med svesker og æbler! og hvad der endnu var prættigere, gåsen sprang fra fadet, vraltede hen af gulvet med gaffel og kniv i ryggen; lige hen til den fattige pige kom den; da slukkedes svovlstikken og der var kun den tykke, kolde mur at se.
5. Hun tændte en ny. Da sad hun under det dejligste juletræ; det var endnu større og mere pyntet, end det hun gennem glasdøren havde set hos den rige købmand, nu sidste jul;

tusinde lys brændte på de grønne grene og brogede billede, som de der pynter butiksvinduerne, så ned til hende. Den lille strakte begge hænder i vejret - da slukkedes svovlstikken; de mange julelys gik højere og højere, hun så de var nu de klare stjerner, én af dem faldt og gjorde en lang ildstrib på himlen.

6. "Nu dør der én!" sagde den lille, for gamle mormor, som var den eneste, der havde været god mod hende, men nu var død, havde sagt: Når en stjerne falder, går der en sjæl op til Gud.
7. Hun strøg igen mod muren en svovlstik, den lyste rundt om, og i glansen stod den gamle mormor, så klar, så skinnende, så mild og velsignet.
8. "Mormor!" råbte den lille, "Oh tag mig med! jeg ved, du er borte, når svovlstikken går ud; borte ligesom den varme kakkelovn, den dejlige gåsesteg og det store velsignede juletræ!" - og hun strøg i hast den hele rest svovlstikker, der var i bundtet, hun ville ret holde på mormor; og svovlstikkerne lyste med en sådan glans, at det var klarere end ved den lyse dag. Mormor havde aldrig før været så smuk, så stor; hun løftede den lille pige op på sin arm, og de fløj i glans og glæde, så højt, så højt; og der var ingen kulde, ingen hunger, ingen angst, - de var hos Gud!
9. Men i krogen ved huset sad i den kolde morgenstund den lille pige med røde kinder, med smil om munden - død, frosset ihjel den sidste aften i det gamle år. Nyårsmorgen gik op over det lille lig, der sad med svovlstikkerne, hvoraf et knippe var næsten brændt. Hun har villet varme sig! sagde man; ingen vidste, hvad smukt hun havde set, i hvilken glans hun med gamle mormor var gået ind til nytårs glæde!